

H o v o r n a

Předpoklady velkých hospodářských prostorů.

(Obsah přednášky, kterou přednesl ve schůzi odboru České společnosti národohospodářské v Moravské Ostravě dne 12. května 1941 předseda ústředí v Praze JUDr. V á c l a v S c h u s t e r.)

Mají-li býti obchodní vztahy v určitém prostoru intenzivně rozhojňeny a zhuštěny, nestačí k tomu pouhé obchodní a celní smlouvy, zmírňující některé celní sazby nebo sjednání celních preferencí, kteréž se ostatně mohou stfětnouti s doložkou nejvyšších výhod. Pronikavou cestou k tomuto cíli jest celní unie. Idea celní unie vznikla teprve průběhem 18. století, v době, kdy počíná zásadní rozlišování mezi cly na hranicích a vnitřními dávkami, zejména poplatky mýtními. Toto rozlišování provedl celní řád Marie Terezie z r. 1775 již velmi přesně. V podstatě jest celní unie jen důsledným vybudováním a vyvrcholením základní myšlenky, jež tkví v každé obchodní a celní smlouvě. Ještě na počátku 19. věku zříme na evropském kontinentu, zejména ovšem ve střední Evropě, nesmírnou celní roztrfštěnost. Pouze ve Francii bylo státní území celně sceleno jako důsledek velké francouzské revoluce usnesením Constituanty z r. 1791. Ve střední Evropě vyrostly snahy o celní sjednocení z nesnázi, způsobených zaostalostí hospodářských poměrů. V čele sjednocovacích snah stálo Prusko. Pruský celní zákon z r. 1818 zrušil rozmanitá vnitřní cla a obepjal všechny pruské provincie jednotnou celní hranicí. V té době hájí již slavný národní hospodář Friedrich List myšlenku celního sjednocení veškerých německých států, v r. 1834 vzniká německý celní spolek, až po různých skupinových přípravách dochází v r. 1867 k celnímu spolku veškerých německých států, v r. 1871 založením Německé Říše splývá posavadní federativní celní soustava německá v úplnou celní jednotu. V Rakousku ruší se r. 1850 mezicelní hranice s Uhrami a r. 1867 s novou státoprávní úpravou nastupuje společná obchodní a celní oblast rakousko-uherská. V Itálii dochází k celnímu sjednocení v r. 1861.

Když koncem r. 1918 jednotná celní oblast rakousko-uherská se spolu s monarchií rozpadla, vedly nepříznivé důsledky zrušení velkého sjednoceného hospodářského prostoru k poznání nutnosti celně politického sblížení a hospodářské spolupráce v Podunají, leč snahy k tomu směřující byly bezvýsledné. Ani četné mezinárodní hospodářské konference nepřispěly k utváření hospodářské součinnosti v Evropě.

Výhody hospodárství ve velkém prostoru, k němuž jest celní unie neschůdnější cestou, tkví zejména v pronikavé, doplňující se dělbě práce spojených produkčních oblastí, ve specialisaci, zintenzivnění a zlevnění výroby, v oživení tuzemské dopravy, ve zvýšeném mocenském vlivu na podporu společné obchodní politiky, v menší závislosti odbytu od zahraničních trhů.

Pojmově jest celní unie spojením dvou nebo více států v jednotnou celní oblast se společným celním tarifem vůči cizině. Přípravou pro jednotnou celní oblast jest zestejnění hospodářských předpokladů celně spojených oblastí. V prvé řadě jde o ujednolení obchodní politiky, o zestejnění spotřebních daní, o poměr měn. Kde jsou dány i státoprávní spoje,

jako mezi Protektorátem a Říší, tam jest sjednocení hospodářských předpokladů snadnější a intensivnější. Celní spojení usnadňují podstatně vzájemné dohody jednotlivých výrobních odvětví. Proto význačný úkol při přechodu do společné celní oblasti připadá kartelovým a syndikátním organisacím. Průmysl školený tuzemským kartelovým svazkem, jenž dosáhl technicky a ekonomicky vyšší míry vyspělosti, je s to, přistoupiti k dohodě mezinárodní, nikoliv však průmysl roztržštěný. Odkazuje-li se však na soukromopodnikatelskou iniciativu jako na hlavní anebo jediné schůdnou cestu mezinárodního hospodářského sblížení a dosažení racionální plánovité dělby práce mezi státy, nelze s tímto častěji projevovaným úsudkem plně souhlasiti. Jsouť úzké meze, v nichž jsou možny mezinárodní dohody výrobců. Mezinárodní dohody průmyslu, jež tu byly sporadicky již před světovou válkou, jsou možné a účelné jen tam, kde jde o poměrně jednoduchou hromadnou výrobu, nebo o určité speciální, hlavně vysoce kvalitní výrobky. V řadě oborů jsou mezinárodní dohody povahou věci vyloučeny a nemohou nikterak obsáhnouti veškerou průmyslovou výrobu. Při včlenění Protektorátu do celní německé oblasti kartelní organisace průmyslové velmi usnadnily přechod do celního společenství, dohodami o ochraně trhu. Byť i cenotvorná funkce kartelů dnes ustoupila úplně do pozadí, přece kartelové organisace, ať dobrovolné, ať povinné budou míti v novém uspořádání hospodářské spolupráce ve výrobě a odbytu své čelné místo.

Idea celních unií rozvíjí se směrem k velkým, volným hospodářským prostorům. V dějinách celních unií pozorujeme, kterak vyrůstá velká jednota celní z řady menších celních jednot dříve utvořených. Utvořená celní unie vyvíjí přitažlivou sílu. Někdejší celní roztržštěnost není v nové době již ani myslitelnou. Pokrok technický, dopravní, organizační zmenšuje vzdálenosti a urychluje vzájemný styk.

Nejde však jen o malé státy, o malé celní oblasti. Dopravní, technický, organizační rozvoj přítomné doby způsobuje, že ani celní území větších států nelze pokládati za postačující. Význam Evropy uprostřed novodobého hospodářského vývoje světového, rostoucí rozmach dalekých zemí zámořských stává se hybnou pákou budoucího velkého celního sjednocení v kontinentální Evropě.